

Úřední hodiny pro Židy u poštovních úřadů za protektorátu

Poměrně málo probádanou oblastí v našem oboru jsou předpisy omezující za protektorátu možnost obyvatel označených nacistickými předpisy za Židy využívat poštovní služby. Konkrétně jde o určení poštovních úřadů, na nichž mohli podávat zásilky, a hodin, v nichž tak mohli činit. Jasněji je v obvodu Ředitelství pošt Praha, výnosy ostatních poštovních ředitelství se mi dohledat nepodařilo.

FRANTIŠEK BENES

V Monografii 11/II Pošta v ghettu Terezín o tom uvádíme: „Židovské obyvatelstvo bylo od roku 1941 omezeno i ve styku s poštovními úřady. Výnosem ministerstva dopravy (poštovní správy) č. P-38.856-C/1-1941 z 25. 8. 1941 bylo odbavování Židů u poštovních přepážek, i pokud šlo o podávání spěšných zásilek a telegramů, omezeno ve Velké Praze a v jiných městech s více poštovními úřady na jeden malý poštovní úřad, umístěný v postranní ulici, a to na odpoledne do 17 hodin. Pro obvod Ředitelství pošt Praha specifikoval toto nařízení okružní výnos č. 217.205-IIIa-1941 z 24. 9. 1941. Pro Velkou Prahu zajišťoval odbavování židovských zásilek a podávání telegramů poštovní úřad **Praha 3** v Ostrovní ulici číslo 9n, a to od 13 do 17 hodin. Vydával také zásilky proti oznámení, které nebyly při pravidelné doručovací službě ostatních poštovních úřadů Velké Prahy doručitelné. Nedoručitelné zásilky byly adresátům oznámeny obvyklým způsobem a zaslány nejbližším poštovním kursem poštovnímu úřadu Praha 3 s tím, že jsou k vyzvednutí v odpoledních hodinách příštího dne. Všechny poštovní úřady Velké Prahy musely být označeny vývěskou, která upozorňovala židovské obyvatele na určený úřad, úřední hodiny a na skutečnost, že k 29. 9. 1941 budou zrušeny případné příhrádky židovských výhradců. Pro obvod ŘP Praha mimo Velkou Prahu byly určeny pro styk s židovským obyvatelstvem poštovní úřady **Beroun 2, České Budějovice 4, Kladno 2, Kolín 3, Louny 2, Mělník 2, Mladá Boleslav 2, Písek 2, Plzeň 7, Rakovník 2, Tábor 2 a Turnov 2** se stejným režimem jako v Praze. Ve městech s jedním poštovním úřadem a na vesnicích směli Židé vyřizovat záležitosti na poštovních úřadech pouze ve stanovených odpoledních hodinách do 17 hodin. Dodatkem z 3. 10. 1941 se předešlé opatření rozšířilo i na používání veřejných telefonních hovorů na poštovních úřadech. Příslušné okružní výnosy ŘP Pardubice a Brno se nedochovaly.“

Zmíněné omezení včetně vyčtu určených poštovních úřadů v působnosti ŘP Praha bylo zveřejněno v Židovských listech č. 40 z 3. října 1941. Lze předpokládat, že obdobné seznamy vydala i ostatní poštovní ředitelství pro oblast své působnosti a zveřejněny mohly být v tiskovinách vydávaných pro židovské obyvatele v příslušných regionech.

Z existence těchto seznamů dovozovali někteří zahraniční znalci (např. M. Mahr), že pokud se na balíkové připouštěcí známce Terezín nachází otisk jiného razítka, musí být padělaný. Na první pohled jde o správnou úvahu, protože povinnost podávat zásilky výhradně na určených poštovních úřadech a v určených úředních hodinách platila nejen pro samotné

židovské odesilatele, ale i pro jejich nežidovské zaměstnance a služebnictvo, pokud jednali v jejich zájmu nebo na jejich pokyn.

Jiní badatelé naproti tomu namítali, že balík či balíček do Terezína mohly odeslat i jiné osoby, nežidovského původu, které nebyly v pracovněprávním spojení s adresátem (a to zejména v době, kdy už skoro všichni Židé byli odvlčeni), které k podání mohly použít i jinou poštu.

Váhu tohoto argumentu jsem nepodceňoval, ale jak mi v průběhu let procházely rukama další a další doklady a seznamoval jsem se s výsledky výzkumu jiných badatelů, dospěl jsem k závěru, že takových případů zřejmě bylo jen málo. Z evidence žádostí o zařazení do seznamu příjemců balíkové připouštěcí známky v terezínském ghettu (žádost podávali vězni a uváděli v ní, komu má být známka v protektorátu zaslána a kdo tedy získá oprávnění zaslat jim balík či balíček) vyplývá, že potenciálními odesilatelé balíků byli i nežidé, což je logické v situaci, kdy v protektorátu už skoro žádní Židé nežili – většinou už byli odvlčeni nebo zavražděni. Na druhé straně segregace Židů byla až nepředstavitelně důsledná a za její nerespektování hrozily vážné následky.

Na www.holocaust.cz se uvádí: „S účinností od 1. října 1941 přestaly v protektorátu na rozdíl od Německa a Rakouska platit výjimky, všichni Židé starší šesti let museli povinně nosit žlutou hvězdu. Téhož dne byly v protektorátu uzavřeny synagogy a **na Čechy židomilce, tedy ty, kteří by poté veřejně projevovali své sympatie vůči Židům, měla být uvalena ochranná vazba, což v praxi znamenalo převezení do koncentračního tábora**. V tíživé atmosféře civilního vyjimečného stavu se mnohá protektorátní periodika propůjčila k tomu, aby na svých stránkách zavedla rubriku, nejčastěji nazvanou *Židovský pranýř*, v níž byli jmenovitě denunciováni Židé, kteří nemají Davidovu hvězdu, ačkoliv to bylo nařízeno, a **židomilní Češi**.“

Na stránkách www.is.cuni.cz/webapps/zzp/download/120147680 se konstatuje: „Protektorátní noviny varovaly, že **nikdo nesmí projevovat židům žádné sympatie**. Kdo by neposlechl – jednalo by se s ním **jako se židem** (nedostali by lístky na nákup oděvu a tabáku, nesměli by navštěvovat veřejné instituce, navíc i oni by museli nosit židovskou hvězdu.“ (Nešlo o planá slova, později tak vyhrožoval i zastupující říšský protektor R. Heydrich.)

Taková opatření samozřejmě na obyvatele protektorátu zapůsobila (včetně těch dříve se Židy otevřeně sympatizujících), a nelze se divit, když nežidovský příjemce balíkové známky - pokud si ji vůbec vyzvedl - balík neodeslal.

Ostatně právě odhalování osob sympatizujících nebo alespoň soucítících se Židy bylo zřejmě jedním z důvodů zavedení připouštěcí známky, jak o tom píšeme v

Monografii Pošta v ghettu Terezín: „Se zavedením připoštěcích známek souvisela rozsáhlá a mnohobá-
sobná evidence balíčkového a balíkového styku jak v
ghettu samém, tak i v protektorátu. Zdá se, že právě
tato evidence, navenek sloužící bezproblémovému do-
ručování zásilek vězňům v Terezíně, mohla být pro-
středkem zpřehledňujícím říšské bezpečnostní policii
styk obyvatel protektorátu s vězni v ghettu. Oč nepřiz-
nivěji se pro říši vyvíjela situace na frontách, o to více
záleželo, aby na obsazených územích zůstal zachován

klid. Protektorátní území a navíc pro říši představovalo
důležitou hospodářskou a výrobní základnu. Veškeré
náznaky nepřátelství či nesouhlasu s nacistickou mocí
nebo její ideologií byly bedlivě sledovány. Osoby se
Židy sympatizující nebo jen soucitící, mohly být jednou
z méně „stabilních složek“ protektorátního obyvatel-
stva. Když byla většina protektorátních Židů deporto-
vána do Terezína a jiných táborů, část zásilek, i když
tvořily jen malé procento, posílali čeští obyvatelé, kte-
rým vězňové prosby o nejnnutnější potraviny a základní

JAHRGANG III. Nr. 40
ROČNÍK III. Čís. 40

Ercheint jeden Freitag
Vychází každý pátek

PRAG, FREITAG, DEN 3. OKTOBER 1941.
PRAHA, PÁTEK DNE 3. ŘÍJNA 1941.

Jüdisches Nachrichtenblatt

Židovské listy

ORGAN DER JUDISCHEN KULTURGEMEINDE
- PRAG - ORGAN ŽIDOVSKÉ NÁBOŽENSKÉ
OBCE - PRAHA

REDAKTION - REDAKCE TELEFON 643-36; ADMINISTRATION - ADMINISTRACE TELEFON 627-41

PREIS
CENA
K 150

Jüdischer Kalender - Židovský kalendář

Freitag, den 3. OKTOBER 1941
Pátek, dne 3. ŘÍJNA 1941

12. TIŠRI 5702

Sabbath-Eingang 3. 1. 1941 18²⁵ Uhr
Sabbat-počátek
Sabbath-Ausgang 4. 1. 1941 18²⁹ Uhr
Sabbat-konec

Název: KAAZINU
Město: VA-JDABSKÉ DAVÍD
4. X. Sabbath 13. Tišri
5. X. Sukkot I. 14. Tišri
6. X. Sukkot II. 15. Tišri
7. X. Sukkot III. 16. Tišri
8. X. Sukkot IV. 17. Tišri
9. X. Sukkot V. 18. Tišri
10. X. Sukkot VI. 19. Tišri
11. X. Sabbath 20. Tišri

Amtsstunden für Juden bei den Postämtern

Postamt für Groß-Prag; Inseelgasse 9

Auf Grund einer Mitteilung der Post-
direktion Prag vom 24. September 1941
Nr. 217.205/IIIa 1941 wird die Abfertigung
der Juden bei den Postschaltern in
Groß-Prag auf das Postamt 3, in
Prag II, Inseelgasse 9, beschränkt.
Die Amtsstunden für Juden in diesem
Postamt wurden auf die Zeit von
13—17 Uhr festgesetzt.
In dieser Zeit können Juden in Groß-

in	Postamt
Beraun	Beraun 2
Böhm.-Budweis	Böhm.-Budweis 4
Kladno	Kladno 2
Kolín	Kolín 3
Louny	Louny 2
Mělník	Mělník 2
Jungbunzlau	Jungbunzlau 2
Pisek	Pisek 2
Pilsen	Pilsen 7

Ausfolgung weiterer Kennzeichen

Gegen Vorlage der neuen Nähr-
mittellkarten (27. Versorgungsperiode)
erhält jeder Jude vorläufig einen weite-
ren Stern. Die Ausgabe erfolgt täglich
von 7—12 Uhr und von 3—7 Uhr außer
Samstag und Sonntag an folgenden Stellen:
Am alten Friedhof, 7 selbstäter Gasse.
Prag XII, Sasavská 5, I. Stock.
Jede Person muß eine Bestätigung, die bei
den oben angeführten Stellen erhältlich ist,
ausfüllen.
Das Kennzeichen kostet K 1.—.

Úřední hodiny pro Židy u poštovních úřadů

Ve Velké Praze: Ostrovní ul. č. 9

Podle sdělení ředitelství pošt v Praze ze
dne 24. září 1941 č. 217 205/IIIa 1941 bylo
odbadování Židů u poštovních přepážek
ve Velké Praze omezeno na poštovní úřad
č. 3 v Praze II, Ostrovní ulice 9. Úřední
hodiny pro Židy v tomto poštovním úřadě
byly stanoveny na dobu od 13 do 17 hodin.

Židé ve Velké Praze mohou své záležitosti
podávat jen v této době u tohoto poštovní-
ho úřadu. Zásilký, které došly a které ne-
mohly být doručeny pravidelnou rozsa-
skou od ostatních poštovních úřadů a tudíž
musí být jen oznámeny, musí být rovněž
vyzvednuty v poštovním úřadě č. 3 v Praze
II, Ostrovní ulice 9.

Pokud jde o venkovská města a více
poštovní úřady, byly pro badování Židů
určeny tyto poštovní úřady:

V Berouně	Beroun 2
V C. Budějovicích	C. Budějovice 4
V Kladně	Kladno 2
V Kolíně	Kolín 3
V Louněch	Louny 2
V Mělníku	Mělník 2
V Ml. Boleslavi	Ml. Boleslav 2
V Písku	Pisek 2
V Plzni	Plzeň 7
V Rakovníku	Rakovník 2
V Táboře	Tábor 2
V Turnově	Turnov 2

V ostatních městech, kde je pouze jeden
poštovní úřad, je doba pro badování Židů
omezena podle místních poměrů rov-
něž na odpoledne, nejdéle však do 17 hod.
Toto opatření nabývá platnosti dne 29.
září 1941.

Žádný výdej tabáček pro Židy

Der Neue Tag píše dne 30. IX. 1941:

V nejbližších dnech vyjde vyhláška
o zavedení tabáček. Tabáčky budou
vydávány jen arizkým mužům starším
18 let.

Žádosti o tabáčky obsahují prohlá-
šení, že žadatel není Židem ve smyslu
nařízení pana Říšského protektora
v Čechách a na Moravě ze dne 21. červ-
na 1939.

tou platnosti s odběry tabákových výrobků vylou-
čení Židů, kteří jsou povinni nosit židovskou
hvězdu. Je proto zakázáno jim vydávat tabákové
výrobky.

Vydávání dalších oznámků

PH předložení nového listku na poži-
vatky (27. zásobovací období) obdrží
každý Žid prozatím jednu daků hvězdu.
Výdej denně od 7 do 12 a od 14 do 19
hodin kromě soboty a neděle. Výdejny
jsou:

Na starém hřbitově, Josefovská.
Praha XII., Sasavská 5.
Každá osoba musí vyplnit potvrzení,
které obdrží v uvedených výdejních.
Oznámek stojí 1 K.

Nové úřadovny oddělení pro cesty v tuzemsku

Oddělení pro cesty v tuzemsku Židovské
náboženské obce Praha předsídilo a nalézá
se nyní Praha V, Ulice Filipa de Monte
15. I. patro.

Aus den Gemeinden - Zprávy z obcí

Brunner Familiennachrichten

Im Alter von 55 Jahren verschied am 20. Sep-
tember 1941 Ingenieur Oskar Pollak aus
Brünn.
Rosa Pollak Gattin Dr. Elisabeth Kulan,
Karl Pollak, Kinder. 3489 r.

BUDWEIS - C. BUDĚJOVICE

Zubní technik. Zubní technik pro Židy Vik-
tor Stein v C. Budějovicích. Krajská lékár-
na na Ústí okr. nemoc poštovny v C. Buděj-
ovicích.

OLMUŽ - OLOMOUC

Unsere Kleiderkammer bringt dringend vor-
dem kommenden Winter Kleider, Schuhe,
Wäcker, etc.
Spendet mit Herzen, spendet schnell. Nur wer
mehr gibt, als er entnehmen kann, hat wirklich
gegeben.
Veranstaltung: uns. wann wir die Sachen ab-
holen sollen.

PILSEN - PISEK

V týdnu od 24. 9. do 30. 9. 1941 pořádáme
sbírku sestavy, prádla a obuvi pro nemající.
Připravte laskavě svůj dar a odevzdejte zabala-
něný. Vyslovujeme Vám předem ardecný dik.

Familiennachrichten - Rodinné zprávy

Dr. Karel Jontof a Růta, roz. Land-
manová, oznamují narození svého syna
Petra.

Valtr Deutsch, učitel hudby, a chotí
Valérie, roz. Fröhlichovou oznamují
narození syna Michala.

Arnošt a Hana Kostoví oznamují, že bar-
mivab jejich syna Jilího se koná 11. října
1941 ve vlnohradské synagoge v Praze.

Barmivab Miloslav Mautnera syna
Arnošta a Kamily Mautnerových z Trá-
bora, koná se v sobotu, 4. října v synagoge je-
ruzálemské 3231

Barmivab Milana Veselého syna Gu-
stava a Lusny Veselých koná se dne 7. října 1941
ve vlnohradské synagoge 3245

Egon Fuchs a Marianna Fuchsova roz.
Wassermannová, oznamují že se konají
jejich žňatek — Praha, v září 1941 3199

Oto Seligmann, Alice, roz. Fallova —
novoměstské. 3239

Harry Nelson a chotí Hanou rozenou
Schlesingerovou, oznamují svůj žňatek.
3230

Dr. Arnošt Eisinger a chotí Lisou, roz.
Bondyovou děkují za projevená blahopřání
k jejich žňatku. 3214

TODESFÄLLE - SMRTI

MUDr. Arthur Glawer,
gew. Zahnarzt in Prag, verschied am 27. Septem-
ber 1941. Die Einäscherung fand am 2. Oktober
im Krematorium zu Strahov statt. 3258

Theresia Lau-
aus Fichern b. Karlsbad verschied am 25. IX. im
62. Lebensjahre, beerdigt am 29. IX. 1941 in
Strahov. 3258

Fráček na odpůcku z Martinu zemřel dne 18.
září 1941 ve věku 70 let a byl pochován na židov-
ském hřbitově v Dolních Královicích. 3261

Dr. Antonín Stejn-
z Náchoda, dr. Václav (Václav) zemřel 24. IX.
1941 ve věku 55 let (Pohřben 26. IX. v Náchodě
3258

Gisa Rieglerová,
roz. Neumannová z Ces. Budejovic zemřela dne
27. září 1941 a byla pochována dne 29. září na
židovském hřbitově v C. Budějovicích —
3269

Sourozenec, jménem svého příbuzenstva,
María Leichterová,
roz. Benetová zemřela v nemocnici v Roud-
nicku Pohřeb se konal dne 25. září na žid. hřbitově
v Roudnici. — Dr. Evžen Leichter. 3216

Ing. Richard Stricker,
em. ředitel zemřel v Praze v úterý, dne 23. září
1941 ve věku 61 let. Pohřeb během se konal dne
25. září 1941. 3257

Za projevenou úctou při žňatí paní Hildy
Schönové, roz. Perlešové děkujeme ardecně.
3254 Jifi Nchón a dñl.

Podle vñnosu ministerstva financí, který se zá-
roveň uvěřňuje v Úředním listě, jsou s oznámi-

potřeby adresovali. Před zavedením připouštěcí známky na balík bylo teoreticky možné odeslat zásilku pod falešnou nebo neúplnou adresou, jak alespoň z počátku dosvědčují seznamy neodbytných balíčků a balíků neznámých odesílatelů. Žádný protektorátní poštovní výnos nepřikazoval poštovním zaměstnancům ověřovat při podání zásilky totožnost jejího odesílatele. Tato možnost zavedením připouštěcí známky skončila. Na příkaz Ústředního úřadu pro řešení židovské otázky vedly židovská samospráva v Terezíně a Židovská rada starších v Praze pečlivou evidenci žadatelů a příjemců připouštěcí známky. Citovaný poštovní výnos o zavedení známky svou vágni formulací o „dohlížecí úloze na poštovní styk s Terezínem“ signalizoval, že úloha Ústředního úřadu pro řešení židovské otázky nebyla jasně pojmenována. Úřad byl ve služebním styku s velitelem bezpečnostní policie a SD v protektorátu a všechny shromažďované informace mohly být využívány pro policejní účely. Nezanedbatelná je i skutečnost, že část židovského osobního majetku byla tajně uschována u českého obyvatelstva a některé zásilky do Terezína a Birkenau byly z těchto zdrojů financovány. I toho si jistě byla říšská policie vědoma.“

V tomto světle je třeba s odstupem let hledět na výrok tehdejšího nestora Československé filatelie Karla Rixe, který byl sám po tři roky vězněm terezínského ghetta a o terezínské známce po válce napsal: „*Jen neznalost nebo zjištnost mohly povýšiti tuto poukázku hladu na známku, za níž se požadovaly a snad i platily tisícové částky. Nepoužitá může být nanajvýš dokladem, že nesplnila jediný svůj úkol, přilepšiti nedočkavě čekajícímu vězni proto, že příjemci byl bližší vlastní zisk než volání hladovějícího.*“ O obchodování s terezínskými známkami za protektorátu se totiž dochovalo jen minimum zpráv a podle mého mínění nebylo hlavní příčinou v případech neodeslání balíku (navíc zdaleka ne všichni její příjemci, kterým pro neodeslání balíku zbyla, měli styk s filatelistickým trhem, pokud pro tuto známku v širší míře existoval, nemluvě o tom, že případné obchodování s ní bylo jistě velmi nebezpečné). Spravedlivější by bylo říci, že důvodem byl spíše strach z nepokrytých hrozcích represí vůči „židomilům“, a někdy také skutečnost, že v bídné zásobovací situaci prostě nebylo, co do balíku dát.

A tím se vracíme k hlavnímu tématu článku, kterým je seznam pošt, z nichž mohli posílat Židé listovní a balíkové zásilky. Z původních zhruba dvadesáti tisíc osob označovaných nacisty jako Židé jich v roce 1943 byla naprostá většina deportována, uvězněna nebo zavražděna, a koncem roku 1944 jich v protektorátu „na svobodě“ žily už jen necelé tři tisíce – většinou ve smíšených manželstvích. Ti a nežidovští manželé a manželky deportovaných (a nežidovští příbuzní vězňů) byli nejčastějšími odesílateli balíků do Terezína. Lze předpokládat, že jako takoví k podávání zásilek využívali především pošty vyhrazené Židům (existuje názor, že třeba ač sami nežidé, jednali vlastně ve prospěch židovského adresáta, a museli se tedy v tomto případě přizpůsobit omezením uvaleným na Židy; tuto hypotézu je však třeba prověřit). Proto je seznam těchto pošt velmi důležitý při posuzování pravosti a původnosti otisku razítka na terezínských známkách (a vůbec zásilkách

adresovaných do ghetta). A nejen ten, ale i datum a hodina podání nastavené v otisku. Z výnosu ŘP Praha víme, že Židé mohli konkrétně určené poštovní úřady využívat výhradně v odpoledních hodinách, nejspíše do páté večerní (některé prameny uvádějí, že později byly tyto hodiny dále omezeny, např. v Praze na poště v Ostrovní ulici jen od 13 do 15 hod.).

Ze znalecké praxe je známo, že řada terezínských známek bez lepu, s nálepkou nebo různě poškozovaných, byla dodatečně orazítkována, s cílem zvýšit jejich cenu, a to mnohdy razítky, která k tomu ve skutečnosti v té době nemohla být použita. Nejde přitom jen o razítka pošt z větších měst, které nejsou uvedeny v seznamech poštovních ředitelství, ale i ta, která u těchto pošt nebyla u podacích přepážek používána (např. s vysokými rozlišovacími znaky, později odcizená), nebo razítek, která v době údajného otisku nebyla příslušné poště ještě přidělena (tady nám je výrazným pomocníkem kartotéka otisků razítek, uložená v Poštovním muzeu, která má být v dohledné době zpřístupněna na webu filaso.cz), razítka s dodatečně nesprávně nastaveným datem (např. v neděli), s neodpovídající hodinou podání apod. Všem těmto hlediskům je samozřejmě třeba při znaleckém posuzování pravosti otisků věnovat pozornost (a nejen jim, ale i všem dalším, jak je to při znaleckém zkoumání obvyklé).

Zapomínat přitom nelze ani na spíše ojedinělou možnost, že odesílatelem balíku byla osoba nežidovského původu, bez pracovního nebo obdobného vztahu k adresátovi či jeho židovským příbuzným na svobodě, která k podání mohla použít jakoukoli poštu, v průběhu celé její otevírací doby. Z dochovaných svědectví však vyplývá, že v takovém případě byly zásilky odesílány spíše ze Sudet, odkud nebylo použito připouštěcí známky vyžadováno, a to někdy s udáním fingované adresy odesílatele, se zjevným cílem zakrytí jeho totožnosti.

Proto rekonstrukce seznamu pošt vyhrazených židovským odesílatelům a zjištění konkrétní doby (hodin), po kterou je mohli v jednotlivých údobích využívat, je důležitým úkolem – a pomoci s ním může každý sběratel. Nejde jen o nalezení příslušných okružních výnosů dalších poštovních ředitelství. Užitečná by byla i jejich citace v materiálech židovských náboženských obcí. Pokud by se takové materiály nalézt nepodařilo, můžeme si pomoci jiným způsobem. Společnými silami lze založit databázi otisků razítek na nepochybně pravých celistvostech (včetně údaje o hodině podání) – například na dopisech adresovaných do tábora pro židovské míšence na pražském Hagiboru, a to z měst s více poštami; lze předpokládat, že právě ty byly v původních seznamech ŘP uvedeny. Z ministerského výnosu a okružního výnosu ŘP Praha lze odvodit, že půjde o „menší pošty umístěné v postranní ulici“, tedy pravděpodobně s vyšším pořadovým číslem.

Jde o neokázalý úkol – objevit a objevené ověřit -, jehož naplnění by posunulo naše poštovní historické i znalecké poznání o pěkný kus kupředu. Letos si přece připomínáme sedmdesát let od osvobození terezínského ghetta, místa, kudy prošla většina z osmdesáti tisíc československých Židů, zavražděných nacisty za druhé světové války... ■